

certa causa nolit, ad se iudicem vocet, eique personaliter testamentum tradat, vel idem coram illo, aut deputatis ab eo faciat. Et hoc, ut omne periculum, litisque occasio evitetur. Ob quam rationem et ipsi iudices testamenta per testium allata, ad acta suscipere non facile deberent. Quod ipsum in his partibus observari videmus.

274. *Testamentum ad acta suadeatur.* — Cæterum, quia ex hæcenus dictis constat facillimum simul ac securissimum esse testamentum ad acta; cum in eo nullæ requirantur juris civilis solemnitates, et requisitus iudex ubivis ferme ad manum sit; cum iudex quivis ad illud sufficiat, modus hic testandi præ omnibus suadet. Cujus notitia ut adhuc expeditior habeatur, dicta in compendio hic recapitulamus, et subjungimus, qualiter et quam faciliter testamentum ad acta fieri queat.

275. *Quomodo practice fieri possit testamentum ad acta in scriptis, in loco iudicii.* — Quicumque ergo testamentum ad acta facere, vel tradere desiderat, cogitet prius, et resolvat, an in scriptis, vel oretenus illud condere; item an iudici tenorem testamenti manifestare, vel occultare velit. Si vult, ut iudicem lateat tenor testamenti, consequenter si in scriptis clausum testamentum facere velit; scribat ipse, vel per alium scribi faciat, ipseque saltem subscribat suam ultimam voluntatem, in eaque hæredem, et legata, prout disponere vult, exprimat, postea claudat, et sigillo proprio obsignet. Quo facto conferat se ad iudicem aliquem quemcumque tandem proprium, vel alienum; quia juxta dicta n. 248. quivis etiam incompetens quædrat, v. g. ad concilium aulicum, vel ad regimen, vel ad magistratum civilem, vel ad præfectum, ad iudicem civitatis, oppidi, aut pagi, etc., eumque roget, ut testamentum, quod clausum hic exhibet, ad acta sumere non gravetur. Ubi notandum, quod si soli iudici particulari assessores, vel aliam personam publicam secum non habenti testamentum ad acta tradat, duos testes adhibere debeat, ad probandam traditionem ad acta esse factam, juxta dicta n. 262. Qui tamen testes necessarii non sunt, si tradit testamentum iudici in communitate consistenti; v. g. consilio ecclesiastico, consilio aulico, regimini, magistratui, etc., juxta dicta n. 258.

276. *Quomodo extra, v. g. in domo propria?* — Quod si vero morbo impeditus iudi-

cem ipsum personaliter adire non possit, aut ex rationabili causa nolit, mittat per tertium ad aliquem ex præfatis iudicibus, eumque roget et requirat, ut vel ipse venire, vel aliquos deputare dignetur, qui testamentum suum ad acta suscipiant: ubi notandum, quod si ad acta iudicis in communitate consistentis tradere vult testamentum, mittere debeat ad primarium communitatis, v. g. ad præsidem consilii, vel ad vicedominum, vel ad cancellarium, vel ad consulem, qui pro tempore, officio fungitur, eumque rogare ut aliquos deputare dignetur, qui testamentum ad acta suscipiant: venientibus dein debita reverentia testamentum tradat, rogando, ut illud ad acta suscipere dignentur. Ubi rursus observandum, quod si iudex ipse cum aliqua persona publica v. g. notario publico, vel publico actuario « Gerichoder Marck Schreiber » venit: vel si duo, aut tres ex consilio, vel magistratu deputati, sive cum, sive sine actuario comparent, nullis testibus aliis opus est juxta dicta n. 260. et seq. sed sufficit, quod eisdem testamentum clausum tradat dicendo, v. g.: Domini mei, in hac charta continetur mea ultima voluntas, rogo proin, ut eandem ad acta suscipere, et *Recepisse*, mihi dare dignentur: quamvis enim tale *Recepisse* seu attestatio iudicialis, dati testamenti ad acta, necessaria non sit, tamen valde utilis est: unde et illud petere consultum est, si quis personaliter in iudicii loco comparens testamentum ad acta tradit.

277. *Quomodo oretenus faciendum sit testamentum ad acta?* — Si autem testamentum nuncupativum facere vult (quod plerumque fieri solet, si ægrotus ob infirmitatem scribere amplius non potest, vel periculum mortis urget) conferat se ad aliquem ex præfatis iudicibus, vel si illuc se conferre non potest, aut non vult, rogari eum per tertium faciat, ut vel ipse veniat, vel aliquos deputare dignetur: et dein coram actu præsentibus hæredem denominet, cæteraque legata clare exprimat: et quidem coram duobus testibus si iudex vel deputatus solus est: sine testibus autem, si iudex cum persona publica v. g. actuario publico, vel duo aut tres ex consilio, vel magistratu, cum vel sine actuario adsunt, juxta dicta, n. præced. Ubi iudex, vel deputati provide faciunt, si per se, vel per alium manifestatam testatoris voluntatem diligenter statim annotent, seu scribant, scriptamque testatori adhuc prælegant, in-

terrogando eundem, an ita adhuc velit, et num hæc ultima ejusdem sit voluntas, ad quam interrogationem testator affirmare et annuere debet, si ita adhuc velit; vel mone- re, si quid mutatum cupit, ut bene monent doctores sic enim fit, ut e memoria nihil amplius excidat, et testamentum ad acta reponi illico possit. Quamvis illa annotatio absolute necessaria non sit, si testator in domo sua testamentum oretenus condit: sed sufficiat, quod iudex vel deputati voluntatem ex ore defuncti percipiant, et desuper testimonium deponant; cum eisdem plena fides sit adhibenda, uti cum aliis bene docet Carpz, p. III, constit. 3, defin. 24. Imo eisdem creditur, si charta, in qua voluntas testatoris coram iudice vel deputatis manifestata, fuit conscripta, perditur, comburitur, aut alias perit, ut idem Carpz, loc. cit. defin. 29. cum aliis docet; eo quod juxta dicta, scriptura in tali casu non sit absolute necessaria, sed tantum adhibeatur pro futura rei memoria.

278. *Etiam ille, qui legere et scribere nescit, testamentum in scriptis clausum ad acta dare potest.* — Quæres hic incidentaliter, an, et quomodo testamentum in scriptis clausum ad acta facere valeat, qui nec legere, nec scribere potest? Ratio dubitandi, et negativam tenendi est, quod hoc ipso, quia talis nec totum testamentum scribere, nec ab alio scriptum subscribere, nec quid sit scriptum legere valeat, inconueniens, et periculis fraudum expositum esse videatur, si hujusmodi testator testamentum in scriptis clausum condit. Quo non obstante, Resp. I. Potest quæstionatus testator etiam in scriptis clausum facere, et offerre testamentum ad acta. Probatur conclusio. Testamentum clausum ad acta dare potest sciens litteras: ergo etiam ignarus litterarum; præsertim cum jus non distinguat; nec ullibi litterarum peritum requirat pro faciendo testamento ad acta, ipsumque testamentum robor suum nequitiam acquirat a manu propria testatoris, sed ab auctoritate iudicis, coram quo fit, vel cui offertur, juxta dicta.

Confirmatur. Potest ignarus litterarum facere testamentum solemnè scriptum clausum l. *Hac consultissima*. 21. c. h. t. ergo etiam idem facere potest ad acta; quia non est major ratio de uno, quam de altero; præsertim cum defectus solemnitate, qui solus pro diversitatis ratione assignari potest, suppleatur auctoritate publica iudicis, l. *Omnium*. 19. et l. *Sancimus*. 27. c. h. t.

Nec obstat ratio in contrarium n. præced. allegata: quia, ut consideranti patet, eadem prorsus militat in testamento solemnè scripto per ignarum litterarum conditio; cum nec hoc testator scribat, nec subscribat, nec quid in eo contineatur legere valeat, nec quidquam de eodem legant, et sciant testes, cit. l. XXI. c. h. t. et tamen valet; ergo non obstante dicta ratione, pariter valebit testamentum scribenti, et prælegenti. (Nam octo testibus postea ad testificandum convenientibus non prælegitur, arg. *Sæpe*. cit. l. XXI. c. h. t.) ita etiam fidere potest, ac debet ejusmodi testator, testamentum clausum condens, defectum testium, et reliquæ solemnitate, supplente auctoritate iudicis, l. *Omnium*. 19. c. h. t.

Ex quo etiam inferre licet, quod nec ille, qui litteras callet, testamentum propria manu scribere, vel subscribere necessario debeat; quamvis, ut faciat, consultius sit, si clausum ad acta offerre vult testamentum.

§ X.

DE HIS, QUI POSSUNT, ET HIS, QUI NON POSSUNT FACERE TESTAMENTUM.

279. *Testamentum facere quilibet potest, qui non prohibetur.* — Quæritur I. Quinam, et quo jure facere possint testamentum? Resp. I. Testamentum facere potest quilibet, qui jure aliquo non prohibetur. Communis ac certa, arg. l. *Ex facto*. 43. prin. ff. *de Vulg. et pupilli substit.* ubi dicitur « iniquum esse auferre testamenti factionem homini sanæ mentis; » supple, nisi justa de causa eam jus ipsum auferat; et l. I. c. *de Sacris Eccles.* ubi etiam ratio additur illis verbis: « Nihil enim est, quod magis hominibus debeatur, quam ut supremæ voluntatis, postquam jam aliud velle non possunt, sit licitum, quod iterum non redit, arbitrium. » Addunt doctores communiter etiam hanc rationem; videlicet, quod factio testamenti sit de genere non prohibitorum seu communiter permissorum, de quibus procedit illud Glossæ communiter receptæ in c. *Inter corporalia*. 7. *Non invenitur. de translat. episc.* Regula: « Concessum intelligitur, quod expresse non prohibetur, » arg. l. I. § 1. *de Testib.* et l. XLIII. § 1. ff. *de Procurat.*

280. *Testamenti factio est de jure naturæ et gentium.* — Resp. II. Non solo jure civili, sed etiam naturali, et gentium quivis condere

potest testamentum, qui aliquo jure non prohibetur: licet hodiernus modus certus cum solemnitatibus testandi sit a jure civili introductus. Jul. Clarus, § *Testamentum*. q. 2; Covarruvias, lib. III. *Variar. resolut.* cap. VI. n. 7; Bartolus, in l. *Interdum*, n. 7. de *Conditione indebit.*; Jason, in *Repetit.* l. *Admonendi.*, post. n. 184. §. *Subdit tamen*. ff. de *Jurejurand.*; Engel, h. t. n. 5. cum communissima aliorum. Patetque conclusio tum ex juris testibus præced. n. citatis: tum ex l. *Lege obvenire*. 130. ff. de *Verb. signific.* ubi habetur, quod jure XII Tabularum, consequenter primo jure Romano et civili successiones testamentariæ confirmentur. Ex quo satis patet testamenti factionem jam ante jus civile, sicque jure gentium, et naturali extitisse, hoc ipso, quod confirmatio nihil novi inducat, sed antiquum et jam præexistens ratificet, l. *Et quia*. 6. ff. de *Jurisdic.* et c. *Cum inter*. 13. de *Sentent. et re iudicat.* juncto c. IV. de *Confirm. util. et inutil.* Accedit, quod tam ex profanis, quam sacris historiis habeatur, testamenta longe ante conditas leges civiles a variis gentibus esse facta: ergo. Nec obstat, quod domus et certa forma testandi sit introductus a jure civili; quia etiam non obstante hujusmodi forma per legem humanam in contractu matrimoniali, adinventata, contractus matrimonialis est de jure naturali et gentium.

281. *Testamenti condendi incapaces sunt varii.* — Quoad secundam rubricæ partem, nempe de iis, qui facere testamentum non possunt, notandum prius, plures esse condendi testamenti incapaces, quos pro majori claritate in tres classes dividere, et pro singulis classibus, singula quæsitâ instituire placet: videlicet. Primo de illis, qui ab ipsa natura, ob defectum nempe naturalem corporis, vel animi ad facienda testamenta sunt incapaces. Secundo de iis, qui a natura capaces, per legem humanam civilem, vel canonicam sine respectu ad culpam, vel delictum, ob defectum ætatis v. g. vel ob conditionem personæ aut status testari prohibentur. Tertio de iis, quibus per eandem legem humanam ob culpam et delictum adempta est potestas testandi. Itaque

282. *Jure naturæ testamentum facere nequit infans.* — Quæritur II. Quinam ab ipsa natura a faciendo testamento arceantur? Resp. sequentes. I. Infantes ante usum rationis; quales de jure præsumuntur esse omnes, qui septimum annum nondum attigerunt. Om-

nes. Ratio est, quia ut actus humanus valeat, etiam jure naturæ requiritur, ne agens careat usu rationis, arg. § 1. §. *Item furiosi*. Instit. « Quibus non est permissum facere testam. » juncta l. II. et l. *In adversa*. 17. ff. *Qui testament. facere*.

283. *Nec furiosus, nec ullus alius ratione privatus.* — II. Furiosi, amentes, mente capti, et universaliter omnes, qui usu rationis carent, jure naturali testamentum facere prohibentur, eo tempore quo usu rationis actualiter privati existunt. Rursus communis ac certa. Ratio eadem est, quæ in præcedenti n. de infantibus dicta est. Textus habentur, in § 1. Instit. *Quibus non est permissum*. ibi: « Item furiosi, quia mente carent. » et l. II. ff. *Qui testam. facere*. ibi: « In eo, qui testatur, ejus temporis, quo testamentum facit, integritas mentis, non corporis sanitas exigenda. » l. *In adversa*. 17. ff. eod. ibi: « In adversa corporis valetudine mente captus, eo tempore testamentum facere non potest. » Concordat, l. *Furiosum*. 9. c. eod. et l. *Furiosi*. 40. ff. de *Reg. jur.*

284. *Tempore, quo caret usu rationis.* — Dicitur autem notanter, « eo tempore, quo usu rationis actualiter privati existunt. » Quia, si quis testamentum fecit, antequam in furorem vel insaniam incideret, dum adhuc usu rationis gaudebat, absque dubio validum erit: non obstante, quod postea furor, insania, vel alia rationis privatio sequatur, ut omnes concedunt, textu claro l. *Qui Testamento*. 20. § 4. ff. *Qui testament. facere*. ibi: « Testamentum quoque, quod ante furorem consummavit, valebit. » et § 1. Instit. *Quibus non est permissum*. ibi: « Certe eo, quod ante furorem fecerint, testamento valente; » ubi etiam ratio assignatur illis verbis: « Nam neque testamentum recte factum, neque ullum aliud negotium recte gestum postea furor (vel alia rationis privatio) perimit. » Cui consonat l. *In ambiguis*. § 1. ff. de *Reg. jur.* ibi: « Non est novum, ut quæ semel utiliter constituta sunt, durent, licet ille casus extiterit, a quo initium capere non potuerunt. »

285. *Possunt tamen facere testamentum tempore lucidi intervalli.* — Pariter valent testamenta a furiosis, vel alias usu rationis privatis, condita tempore, quo habuerunt lucida intervalla, textu claro cit. § 1. Instit. *Quibus non est permissum*. ibi: « Furiosi autem, si per id tempus fecerint testamentum, quo furor eorum intermissus est, jure testari videntur. » et l.

Furiosum. 9. c. *Qui testam. facere poss.* ibi: « Si vero voluerit in dilucidis intervallis aliquid condere testamentum, et ultimam voluntatem, et hæc sana mente incœperit facere, et consummaverit, nullo tali morbo (rationis usum impediendo) interveniente, stare testamentum sive quamcumque ultimam voluntatem censemus: si et alia omnia accesserint, quæ in hujusmodi actibus legitima observatio requirit. »

286. *Dummodo durante lucido intervallo totum absolvant.* — Verum ut valeat testamentum, vel alia ultima voluntas, non sufficiat, eam ante insaniam, furorem, aut aliam rationis privationem, vel tempore serenæ mentis, lucidive intervalli incipere, sed necessario requiritur, ut omnino et totaliter sit absoluta et completa, adeo, ut si durante testandi actu in furorem, amentiam, vel insaniam incidat, aut alias usu rationis privetur, tota dispositio sit nulla, etsi hæredem, vel aliqua legata, serena mente jam pronuntiarit testator, Sichard, ad rubric. c. *Tui testam. facere*. n. 15; Manz., de *Testament.* tit. II, n. 54. et seqq. et communis aliorum, arg. cit. l. XX. § 4. ff. *Qui testam. facere*, ibi: « Testamentum quod ante furorem consummavit, valebit, » et l. *Furiosum*. 9. ubi dicitur, « si cœpto testamento eum furor, (vel alia rationis privatio) invasit, tale testamentum hominis, qui in ipso actu testamenti adversa valetudine tentus est, pro nihilo est. » Sed iis tamen exceptis, quæ disposita sunt ad causas pias, juxta dicta supra n. 171. et seqq. ubi docuimus, quod licet testamentum cœptum, et non perfectum, sit nullum in ordine ad ea, quæ concernunt causas profanas, subsistat tamen quoad dispositiones pias.

287. *Et certo constet testatorem habuisse lucidum intervallum; quod probare hæres scriptus debet, casu quo testator incurabiliter, vel longo tempore insania laborat.* — Porro ad hoc, ut valeat ultima dispositio tempore lucidi intervalli facta, requiritur, ut certo, ac liquido constet de lucido intervallo, et quod eo tempore testamentum factum atque perfectum sit, casu quo testatori furor, insania, amentia, aut alia rationis privatio perpetuo ac insanabiliter, aut longo tempore notorie inhæret. Ratio est, quia in tali casu testator semper præsumitur talis, nisi aliud manifeste probetur. Menochius, lib. VI. præsumpt. 44, n. 2 et 7, dicens hanc esse sententiam omnium, item præsumpt. 45, n. 59, et seqq.,

ubi plurimos alios refert: inter quos est Abbas, c. *Cum inter canonicos*. de *Elect.* n. 16; Jason, l. *Patre furioso*. n. 6. ff. *De his qui sunt sui*. Ratio est, quia in ita affectis hominibus mentis serenitas, seu sanitas, accidens esse videtur; accidentia autem non præsumuntur, sed probari debent, Menoch., loc. cit. et præsumpt. 45, n. 64., arg. l. *Si vero*. § *Qui pro rei qualitate*. ff. *Qui satisfacere cogantur*. Ut proin hæredi scripto incumbat probatio, quod testator totum testamentum tempore lucidi intervalli absolverit, non obstante, quod constet, vel probatum sit testatorem subinde habuisse dilucida intervalla. Censetur autem lucidum intervallum habuisse, sanæque fuisse mentis, quando producit actus homini sanæ mentis convenientes, sua negotia recte peragit, et ad interrogata convenienter et prudenter respondet. Menoch., loc. cit. n. 21. citans Rotam, ac plures alios doctores.

288. *Si vero per modicum tempus solummodo rationis privationem patitur, præsumitur fuisse sanæ mentis, nisi privatio rationis probetur. Accidentia non præsumuntur, sed probari debent.* — Secus est in casu, quo testator non perpetuo, nec incurabiliter, nec ad longum tempus, sed per accidens ad modicum tempus, vel aliquot dies evasit furiosus, aut usu privatur rationis. Quod idem dic in casu, quo non constat testatorem prius fuisse furiosum, insanum, aut usu rationis privatum: his enim in casibus testator præsumitur fuisse sanæ mentis, incumbitque asserenti probare, quod tempore conditi testamenti testator non habuerit usum rationis. Menochius, loc. cit. præsumpt. 45, n. 18; Mynsing., ad § 1. Instit. *Quibus non est permissum*. n. 7; Bartolus, in l. *Filium*. ff. de *Acquir. hæred.*; Baldus, in l. *Ne codicillos*. c. de *Codicill.* et communis aliorum, arg. c. *Cum dilectus*. de *Success. ab intestat.* et ibi Glossa, §. *Compotem*. ac l. *Ne codicillos*. 5. c. de *Codicill.* Ratio est, quia natura ordinarie parit homines sanos, consequenter qui contrarium asserit, probare debet: cum ei adversetur præsumptio a natura descendens. Hinc etiam fit, quod inter testes disconvenientes magis credatur deponentibus de sana ratione, quam deponentibus de insania, Menochius, loc. cit.; Decius, Socinus, et alii. Quomodo autem quis probare valeat testatorem tempore conditi testamenti non habuisse usum rationis, aut saltem sana cum mente illud totum non absolvisse, vide Menochium, loc. cit., præ-

sumpt. 43, ubi n. 22. et seqq. ponit septemdecim signa, ex quibus carentiam rationis probare licet.

289. *Muti et surdi quandonam testamentum facere nequeant.* — II. A natura incapaces ad testandum sunt surdi et muti simul a natura, § *Item surdus*. 3. Instit. *Quibus non est permissum. Testamenta facere*. l. *Qui in potestate*. 6. § 1. ff. *Qui testamentum facere*. et l. *Discretis*. 10. c. eod. ubi tamen distinguit legislator, et ita disponit; quod licet surdi et muti simul a natura, incapaces sint condendi testamenti; condere tamen illud valeant, si non a natura, sed primum in decursu vitæ per accidens tales effecti sunt; dummodo litteras edocti, scribere, et voluntatem suam litteris exprimere valeant. Item disponit, quod si testator sive a natura, sive per accidens mutus quidem, non tamen simul surdus sit, et scribere valeat, testamentum facere validissime possit. Vel contra si surdus quidem sive a natura, sive per accidens, non tamen simul mutus sit, sed articulate loqui possit, testamentum tam oretenus, quam in scriptis condere queat. Unde per hanc l. X. c. h. t. correctæ censentur dispositiones Digestorum l. *Si mutus aut surdus*. 7. et l. *Filiusfamilias*. 16. ff. *Qui testam. facere*. vi quarum ad condendum testamentum incapax videtur, qui disjunctive surdus, vel mutus est. Sequuntur doctores communiter, ut Pirhing, h. t. n. 25; Perez, ad tit. c. *Qui testam. facere*; Layman, lib. III. tr. V. cap. III. n. 2. et alii. Concordant statuta Bavariæ, *Landrecht*, tit. XXXIV. a. 11.

290. *Mutus et surdus quis intelligatur.* — Intelliguntur autem hic per surdos non illi, qui difficulter vel minus clare audiunt, sed qui omnino nihil percipiunt. Sicut pariter per mutos non intelliguntur illi, qui tarde, vel difficulter loquuntur, sed illi soli, qui nihil eloqui valent, arg. cit. l. *Discretis*. 10. c. h. t. et § *Item surdus*. 3. Instit. *Quibus non est permissum*, ibi: « Utique autem de eo surdo loquimur, qui omnino non exaudit, non qui tarde exaudit: nam mutus is intelligitur, qui eloqui nihil potest, non qui tarde loquitur. »

291. *Cæci quomodo facere possunt testamentum?* — Occasione defectuum, ob quos jure naturæ quis censetur inhabilis ad testandum, merito hic etiam fit mentio de cæcis, dicendo, quod licet cæcis sive a natura, sive ex accidenti talibus condere testamentum prohibetur non sit; nihilominus si testari vo-

lunt, nuncupativum testamentum facere debeant observata forma l. *Hac consultissima*. 8. c. *Qui testam. facere*, præscripta; ubi requiritur, ut testator præter septem testes, et alias juris solemnitates, etiam notarium adhibeat ad hoc, ut testamentum a testatore coram testibus oretenus enuntiatum conscribat; quod conscriptum testes omnes subscribere, et signare debent; notario quoque sigillum suum apponente. Quod si notarius haberi nequit, loco illius octavum testem, qui munus notarii obeat, adhibere testator cæcus debet. Vide legem ipsam 8. c. *Qui testam. facere*. Concordat recessus imperii 1512. *Tit. von Notarien*. § *aber zu eines Blinden*.

292. *Impuberes facere non possunt testamentum. Impuberes, qui?* — Queritur III. Quinam de jure naturæ capaces, per legem civilem, vel canonicam sine respectu ad culpam, vel delictum sint incapaces ad faciendum testamentum? Resp. Sunt sequentes. I. Impuberes, masculi quidem ante annum decimum quartum, et femellæ ante annum duodecimum completum. Unanimis, claris juribus l. *Si frater*. 4. c. *Qui testamentum facere*. et l. *A qua ætate*. 5. ff. eod. ibi: « A qua ætate vel masculi vel femellæ testamentum facere possint videamus. Verius est in masculis quidem quartum decimum annum spectandum, in femellis vero duodecimum completum. » Concordat, § *Præterea*. instit. *Quibus non est permissum*. ibi: « Præterea testamentum facere non possunt impuberes. » Ratio subjungitur: « quia nullum eorum animi iudicium est. » Quam rationem ulterius extendit, et ob eam etiam militibus nondum puberibus testamenti factionem denegat imperator l. *fin. c. de Testam. militis*. illis verbis: « Indignum nostris temporibus esse videtur eum, qui stabilem mentem nondum adeptus est, propter privilegium militum, sapientum hominum jura pertractare, et in tam tenera ætate, ex tali licentia parentibus forte suis, vel aliis propinquis nocere propriam substantiam extraneis relinquendo. »

293. *Non requiritur, ut ætas pubertatis sit mathematicè completa. Dies cæpta habetur pro completa in favorabilibus, secus in odiosis.* — Verum licet tempus pubertatis debeat esse completum, citatis juribus, non tamen requiritur, ut sit completum in omni rigore, de momento in momentum, ita ut totum abolverit, indeque jam aliquantulum excedat testator, arg. cit. l. *A qua ætate*. 5. ff. *Qui*

testam. facere. ibi: « Utrum excessive debeat quis quartum decimum annum, ut testamentum facere possit; an sufficiat complere? propone aliquem calendis Januarii natum, testamentum suum ipso natali suo fecisse quartodecimo anno; an valeat testamentum? dico valere. Plus arbitrator, etiamsi quis pridie calendarum fecerit post sextam horam noctis (quæ apud nos est duodecima hora noctis) valere testamentum: jam enim complere videtur quartumdecimum annum, ut Marciano videtur. » Ratio est, quia quamvis in odiosis, ac illis materiis, ubi agitur de præjudicio tertii, tempus requisitum debeat de momento in momentum compleri; uti videre est in materia præscriptionis, arg. l. *In omnibus*. 13. ff. *de Diversis et temp. præscript.* Secus tamen est in favorabilibus, utpote in quibus dies cæpta habetur pro completa; factionem autem testamenti esse favorabilem constat ex l. *In Testamentis*. 12. ff. *R. I. Dauth.*, ad tit. *Qui testam. facere*. n. 146. cum communi aliorum.

294. *Impubes nec auctoritate tutoris facere potest testamentum.* — Cæterum impuberes ad testamentum condendum adeo reputantur incapaces, ut nec auctoritate tutoris illud facere valeant, Sichard, ad rubric. c. *Qui Testam. facere*. num. 6; Manz., *de Testam.* tit. II. n. 55. cum communi: arg. l. I. § 1. ff. *de Tutel. et rat. distr.* Ratio est, quia ultima voluntas non potest pendere ab alieno arbitrio, arg. l. *Illæ*. 32. ff. *de Hæred. instit.* Neque convalescit testamentum ab impubere factum, licet ut pubes moriatur, l. *Si filiusfamilias*. 19. ff. *Qui testam. facere*. et § *Præterea*. 4. Instit. *Quibus non est permissum*. ibi: « Nec ad rem pertinet, si impubes postea pubes factus, et decesserit. » Ratio est, quia in materia testamenti, illud tempus, quo fit testamentum, attendi debet, l. II. ff. *Qui testam. facere*, et quia, « quod ab initio est nullum, tractu temporis non convalescit, » reg. 18. *de Reg. jur.* in 6. et l. XXIX. ff. *de Reg. jur.*

295. *Filiifamilias etiam cum consensu patris testari nequeunt de bonis profectitiis, vel adventitiis.* — II. Filiifamilias sub patria potestate adhuc constituti, per leges testari prohibentur; etsi parens eisdem testandi facultatem concedat, textu expresso prin. instit. *Quibus non est permissum*. ibi: « Ii, qui alieno juri subjecti sunt, testamentum faciendi jus non habent, adeo quidem, ut

quamvis parentes eis permiserint, nihilominus de jure testari possint. » Idem dicitur l. *Qui in potestate*. 6. ff. *Qui testam. facere*, ibi: « Qui in potestate parentis est, faciendi testamenti jus non habet: adeo ut quamvis pater ei permittat, nihilominus tamen jure testari possit: » etiamsi filiusfamilias bona profectitia vel adventitia quæcumque non tantum communia et regularia, sed etiam irregularia, id est, talia habeat, quorum ususfructus, ad patrem non pertinet textu claro l. penult. et ult. c. *Qui testamenta facere*; Schmid, ad tit. XXXIV, a. 11, n. 3; König, h. t.; Covarruvias, Fachin. Harprecht, et teste Haunoldo, tract. VI. cap. iv. *Controv.*; communis theologorum et juristarum.

296. *Etiam illis, quorum usumfructum pater non habet.* — Nec obstat, quam Hunn., 2. *Variar. resolut.* 5. q. 10. et alii objiciunt, l. *Cum non*. 8. § 5. c. *de Bonis quæ liberis*, ubi de iis duntaxat bonis adventitiis filiifamilias testari prohibentur, quorum ususfructus ad parentes pertinet, et consequenter a sensu contrario testari eis conceditur de iis bonis adventitiis, quorum usumfructum pater non habet; qualia sunt illa bona, quæ eis dantur vel relinquuntur conditione hac adjecta, ne ad patrem perveniat ususfructus, Auth. *Excipitur*. c. eod. Item illa, quæ filiifamilias acquirit, succedendo una cum patre vel matre in bona defuncti fratris aut sororis. Authen. *Item*. c. eod. nec non et illa, quorum usumfructum pater filio libere relinquit, l. *Cum oportet*. 6. § *Non autem*. 2. c. eod. Nam contra est, quod argumentum a sensu contrario non valeat contra expressum textum, qualis est in l. ult. c. eod.

297. *Solvitur objectio.* — Pariter non obstat Novell. 117. cap. i. § 1. ubi dicitur, quod de præfatis bonis adventitiis, quorum ususfructus ad patrem non pertinet, filiifamilias etsi sub patria potestate adhuc constitutus, quo velit modo, disponere valeat. Nam rursus contra est, quod verba illa generalia, « quo velit modo » sint restringenda ad dispositionem inter vivos, alias enim sequeretur correctio juris prioris l. ult. c. *de Bonis quæ liberis*, quæ correctio pro possibili evitari debet arg. c. *Cum expediat*. 29. *de Election.* in 6. Accedit, quod lex generalis posterior non tollat legem specialiter loquentem priorem, sed per hanc distinguatur, et limitetur prout amplius diximus lib. I. tit. II. *de Constitut.* n. 296